

Хімяк Оксана
кандидат історичних наук
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»

ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ: «ВИКЛИК» ЧАСУ.

У науковій думці ХХ ст. цивілізаційна приналежність України є дещо суперечливим питанням. Поширеними є абсолютно різні погляди: 1) Україна є самобутньою цивілізацією; 2) Україна належить до Росії (імперіалізм Дугіна); 3) Україна належить до Західної цивілізації; 4) частина України належить до Західної, а частина до Православно-Східнослов'янської цивілізації. Пропоную розглянути кожен з версій, адже всі вони мають право на існування:

1. У 2-7 ст. - Антський племенний союз вже жив за демократичними традиціями, проводячи збори воїнів. Колись у 9 ст. українці мали сильну державу і були самобутньою цивілізацією. «Окрасою Русі і суперником Константинополя» . - називав Київ німецький хроніст Адам Бременський у 9 ст. Відчувався вплив Візантії, Заходу але це була наша цивілізація, з своєю мовою, культурою, релігією, традиціями та містами. Назва «Україна» вперше згадується у «Київському літописі» у 1187 році. Така сильна держава була до другої половини 14 ст.

2. Не можна відкидати історичну та релігійну близькість українців та росіян. Деякі території сучасної Росії походять з Київської Русі і вони скоріш були нашими молодшими братами поки не розв'язали війну проти нас. Але історичного походження замало, щоб зачислити Україну до Євразійського простору та Руського міра. Озвучена у 2001 році імперська ідея Дугіна про єдиний простір є безглуздою. Змінивши панславізм на євразійство, ідея залишилась тією ж. Наші народи мають зовсім різні традиції, політичну свідомість та

культуру, менталітет. Українці пам'ятають свої демократичні традиції, ми свободолюбиві індивідуалісти, ми завжди любили землю і оберігали свою приватну власність. В Росії абсолютно інше ставлення до свободи, де колективне переважає над особистісним, де віра в добро царя, агресивність і ген нищення та завоювання, який дістався їм через присутність туранського (монгольського) елементу про який згадував у своїх працях князь Трубецькой, один із засновників євразійської ідеології «Немає великоросса в жилах якого не текла б туранська кров, а московський цар це послідовник монгольського хана», - писав він. У 16 ст. дипломат королівського дому Габсбургів Сигізмунд Герберштейн писав про росіян «Цей народ знаходить більше задоволення у рабстві ніж у свободі». Дуже легко маніпулювати таким народом, особливо в наш час розвнених маніпуляційних технологій, інтернету та телебачення і приналежність українців до одної цивілізації з росіянами здається неможливою. Проте чому так багато українців розмовляє російською, читає російські книжки, дивиться російські фільми, співає російські пісні. Часи СРСР, довгі роки бездержавності ще довго будуть чинити свій згубний вплив на маси. Лише нове покоління зможе це змінити.

3. Ми належимо до Західної цивілізації. Територіально Україна знаходиться в центрі Європи. З заходом нас поєднують традиції республіки та демократії, індивідуалізм, схильність до підприємництва, частково католицизм, багато моментів спільної історії. Проте ми більш емоційні і менш раціональні, не такі прагматичні. Зрештою кожен народ є унікальним.

4. Згідно з С.Хантінгтоном і його працею «Зіткнення цивілізацій» Україна належить до так званих розколотих країн. По ній проходить межа між західним і православним світом. Проте лінію розколу вчений глибоко не аналізував. За Хантінгтоном вона має релігійні ознаки, а це не так[4]. Вибори 2004 та 2010 років показали, що цією межею є кордон Речі Посполитої в 17 ст. Багато науковців схиляється до такої думки.

Передвісником цивілізаційного конфлікту, на думку Грушевського, було руйнування Києва Андрієм Боголюбським у 1169 р. Проте остаточний розкол стався у другій половині 14 ст., західні землі відійшли до Литви та Польщі, а Наддніпрянська Україна довго потерпала від набігів татар, турків, утворивши такий могутній осередок демократичного врядування як козацька держава, але у 1654 р. відійшла до Росії. Отже, розкол стався в силу зовнішніх причин таких як завоювання та внутрішніх – сварки між князями та боярами. Проте на рівні генетичної пам'яті в українців закарбувались спільні традиції та ментальність.

Україна розташована в зоні де перетинаються три величезні геополітичні масиви і не знаходиться в епіцентрі жодної цивілізації. Згідно з А.Тойнбі та його поділом на чотири цивілізаційні світи: Китайського – Далекосхідний, Індійсько – Південноазіатський, Мусульмансько – Африканський та Макрхристиянський (неоднорідний), Україна належить до Західно-Православної субцивілізації цивілізацій Макрхристиянського світу [3]. Ще Україну називають порубіжною державою, санітарним кордоном між НАТО і Росією, містком між Сходом і Заходом, міжцивілізаційним простором між європейською та євразійською культурою. Рафальський і Горелов констатують, що Україна унікальна держава, що розвивалась споконвічно на межі Західної та Східної цивілізації[2].

Сучасна Україна зберігає риси австро-угорської і російської субкультур. Нам притаманні авторитарні традиції та лібералізм, консерватизм, традиціоналізм. Наймасштабніші конфлікти, за Хантінгтоном, проходять, власне, по лінії розколу цивілізацій, що є однією з причин війни з Росією. Існує концепція А.Тойнбі про виклик – відповідь, коли якась цивілізація набирає обертів чи хоче поглинути іншу, то вона відповідає. Зараз Україна відповідає на виклик Росії, на виклик часу, який прийняли також Європа та США. Коли за Україну і на території України боряться дві цивілізації, ми повинні висувати свої правила

гри, шукати компромісу та сполучати дві істини: екзогенну (зумовлену зовнішніми причинами) та ендогенну (результат внутрішніх факторів).

Михайло Нічога вважає, що у конфлікті двох цивілізацій можливі варіанти розвитку:

- 1) Євразійська підкорює Західну.
- 2) Західна – Євразійську.
- 3) Кожна з конфлікуючих сторін створює окрему державу.
- 4) Зберігається рівновага[1].

Втілення перших двох варіантів можливе за допомогою сили. Це третя світова війна: довготривала, великомасштабна, кривава, жорстока і безглузда. Війна політичних амбіцій, культур та менталітетів. Такий варіант не підходить для більшості цивілізованих держав і для України, яка не має великої військової могутності, тим паче. Ця війна може привести до третього варіанту розвитку – створення окремих держав, адже маємо вже ЛНР та ДНР, маємо незаконну анексію Криму. Проте економічний фактор тут може зіграти провідну роль і такий сценарій не відбудеться. І, накінець четвертий варіант – рівновага. Вона може бути втілена за допомогою федералізації, що потім приведе до поділу держави, що не є розумним та ефективним рішенням.

Проте, стабільність та рівновагу можна зберегти при іншому сценарії – децентралізація, демократичні реформи і так звана «єдність багатоманітностей», так звана культурна складова, де жодна цивілізація не має переваг. Перехід від класичних (марксистських) та неокласичних (модерністських) концепцій світу робить це можливим. Політичні та економічні реформи діють швидше, проте є більш вразливими під час криз та воєн, а культурна складова діє повільніше, зате глобальніше. І, звичайно, істиною є те, що успіху досягають ті країни, які правильно самовизначились.

Якщо в Україні вже присутні риси двох цивілізацій, то потрібно будувати державу де б вони мирно співіснували,

полікультурну державу з єдиною ідеєю для всієї нації: чесна влада, викорінення бідності, мир та стабільність. Словом, втілювати той варіант, який принесе якнайменше втрат та нещасть. Загарбницька політика Росії вже дуже згуртувала український народ, перетворивши його на справжню, міцну політичну націю, навіть мовне питання відпало само по собі, як неактуальне в порівнянні з шістьма тисячами загиблих людей, які говорили українською, російською, білоруською, татарською. Можливо колись відбудеться так зване культурне поглинання або ми створимо свою цивілізацію засновану на культурному співробітництві, зберігши риси і здобутки попередніх. «Відсталість може стати великою перевагою для цивілізаційного стрибка», - вважав Гершинкрон. Адже ми справді унікальна держава, що нагадувала колишньому послу Великобританії «ефект джмеля». За законами аеродинаміки, джміль не може літати, маючи велике тіло і маленькі крила, так і Україна: велика, різнокультурна не може бути єдина все колеться і не розколюється. За всіма цивілізаційними теоріями та дослідженнями ми є розколотою країною, але ми єдині.

Література:

1. Нічога М. Зіткнення цивілізацій посеред України // Українська правда – 11.06.2010/
2. Рафальський О.О., Горелов М.Є. Проблеми цивілізаційної визначеності сучасної України // Дискусійний клуб «Самміт». – 20.10.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dc-summit.info/temy/nacionalnaja-identichnost/1203-problemi-civilizacijnoi-viznachenosti-suchasnoi-ukraini.html>
3. Тойнбі А. Дослідження історії / А. Тойнбі. – В2Т. – К., 1995. – Т1 – 614с.
4. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій // «Полис». – 1994. - № 1 - С.33-48. – Режим доступу: www.politstudies.ru